BESMELE

Kur'an'da Besmele:

Kur'ân-ı Kerîm'de Süleyman peygamberin Sebe Melikesi Belkıs'a yazdığı mektubu anlatan muhteşem bir kıssa vardır ve bu kıssada besmelenin kadim tarihine dair önemli bilgiler yer alır. Kıssa özetle şöyledir:

Cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan muazzam bir ordu, büyük bir düzen ve disiplin içinde yola koyulmuşlardı. Karınca vadisini henüz geçmişlerdi ki, ordunun kudretli komutanı Hz. Süleyman, Hüdhüd isimli kuşun orada bulunmadığını fark etti. *"Hüdhüd'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı?"* diye sordu etrafındakilere. Ancak kimse onun nerede olduğunu bilmiyordu. Kendisine haber vermeden uzaklaşan bu kuş, Hz. Süleyman'ı çok öfkelendirmişti. *"Eğer bana (mazeretini gösteren) apaçık bir delil getirmezse, ya onu ağır bir şekilde cezalandıracağım ya da kafasını keseceğim."* dedi oradakilere.

Neyse ki, çok geçmeden Hüdhüd Hz. Süleyman'ın yanına çıkageldi. Üstelik kendisini affettirecek önemli bir haber getirmişti ona. *"Senin bilmediğin bir şey öğrendim. (Yemen taraflarındaki) Sebe'den sana sağlam bir haber getirdim."* dedi ve şunları anlattı, Hz. Süleyman'a: *"Ben, Sebe' halkına hükümdarlık eden, kendisine her şeyden bolca verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadın gördüm. Onun ve halkının, Allah'ı bırakıp güneşe taptıklarını gördüm. Şeytan, onlara yaptıklarını süslü göstermiş ve böylece onları yoldan çıkarmış. Bu yüzden de onlar doğru yolu bulamıyorlar."* Bunun üzerine Hz. Süleyman, Hüdhüd'e, *"Doğru mu söylüyorsun, yoksa yalancılardan mısın, bakacağız."* dedi ve ona bir mektup vererek, *"Benim şu mektubumu götür ve onlara ver, sonra da yanlarından ayrıl ve ne sonuca varacaklarına bak."* diye emretti.

Hüdhüd mektubu alıp vakit geçirmeden Sebe' kraliçesi Belkıs'a ulaştırdı. Mektubu alan Belkıs, halkının ileri gelenlerini toplayarak onu okumaya başladı. Mektubun ilk cümlesi şöyleydi:

اِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٰنَ وَاِنَّهُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحيمِ

Mektup Süleyman'dandır ve Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla (başlamakta)dır.[1]

Kur'an'da anlatılan bu çarpıcı hikâye, İslâm'ın en önemli sembollerinden olan besmelenin ne kadar uzun ve köklü bir tarihe sahip olduğunu gösterir bizlere. Hatta bu kutlu cümle, Hz. Süleyman'ın mektubundan önce, Hz. Nuh'un dilinde de görülür. Kendisine iman edenleri tufandan kurtarmak için onlara gemiye binmelerini söylediğinde, Hz. Nuh'un dudaklarından besmele dökülür: *"Bismillâhi mecrâhâ ve mürsâhâ" (Geminin yüzüp gitmesi de, durması da Allah'ın adıyladır.)* [2]

Besmele:

Besmele, genel anlamda hayırlı her işin başında Allah'ın adını hatırlamanın, özelde de "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla" anlamına gelen *"Bismillâhirrahmânirrahîm"* cümlesinin adıdır. Her meşru ve anlamlı işin öncesinde *besmele çekmek*, peygamberler vasıtasıyla nesilden nesile aktarılan bir prensiptir. İslâm'dan önce Araplar arasında da bu âdet yaygındır.

---

[1] Neml, 27/30.

Besmelenin Tarihi:

Câhiliye Arapları besmelede bazen *"Bismi'l-lât ve'l-uzzâ"* şeklinde Lât ve Uzzâ isimli putların adını söylerler,[3] bazen de Allah'ın adını kullanırlardı. Meselâ, Mekke'de İslâm'ı ilk kabul eden Hâşimoğulları'na boykot kararı alan müşrikler, bir belge kaleme alıp Kâbe'nin duvarına astıklarında, belgenin yazılı olduğu kâğıda *"Bismike Allâhümme"* yazmışlardı.[4] Ayrıca Hudeybiye antlaşması sonrasında antlaşma metninin başına, yine bu cümlenin yazılmasını şart koşmuşlardı.[5]

Kur'an'da ilk nâzil olan *"İkra' bismi rabbike'llezî halak" (Yaratan Rabbinin adıyla oku!)*[6] âyeti de "*besmele"*yi ihtiva eder.

Ancak Müslümanların *"Bismillâhirrahmânirrahîm"* cümlesi ile ilk tanışmaları, Mekke'de nâzil olan ve başlangıçta hikâyesi anlatılan Neml sûresindeki söz konusu âyet ile olur. Böylece Resûl-i Ekrem de ilk defa mektuplarında *"Bismillâhirrahmânirrahîm"* metnini kullanmaya başlamıştır.[7]

Besmele'nin Önemi ve Anlamı:

"Besmele"den maksat, Yüce Allah'ı hatırlamak ve O'nun ismini zikretmektir. Nitekim bu konudaki rivayetlerin çoğunda besmele olarak sadece *"bismillâh"* ibaresi yer alırken,[9] kimisinde *"bizikrillâh"*lafzı,[10] kimisinde de *"bismillâh ve alâ milleti Resûlillâh"* [11] ifadesi kullanılır. Hatta:

كُلُّ أَمْرٍ ذِى بَالٍ لاَ يُبْدَأُ فِيهِ بِالْحَمْدِ أَقْطَعُ

"Allah'a hamd ederek başlanmayan her anlamlı iş, kesiktir."[2] hadisinde, besmele yerine *"hamd"* zikredilmiştir.

Bu konuda âlimlerimiz, besmele okurken en güzel ifadenin *"Bismillâhirrahmânirrahîm"* olduğunu, *"Bismillâh"* demenin de besmele yerine geçeceğini belirtmiştir.[13]

İslâm'ın varlık, bilgi ve değere bakışını şekillendiren besmele, kulluk bilinciyle hayatı anlamlandırır. İster dünyevî ister uhrevî olsun, bir Müslüman her meşru ve anlamlı işinin öncesinde besmeleyi okuyup Allah'ı anmakla, Allah Teâlâ'nın ilâhlığını (ulûhiyetini), kendisinin de kulluğunu (ubûdiyetini) ifade etmiş olur.

Müslüman besmele çekmekle, "Kendi adıma veya başka bir varlık adına değil, sadece Allah Teâlâ adına, O'nun rızasını kazanmak umuduyla ve O'nun izni çerçevesinde bu işi yapmaya başlıyorum." demiş olur.

Diğer yandan besmele için Yüce Allah'ın doksan dokuz ismi içinden özellikle *"Rahmân"* ve *"Rahîm"* isimlerinin seçilmiş olması son derece anlamlıdır. Besmele çeken bir mümin, Allah Teâlâ'nın engin rahmet ve merhametini ifade eden bu isimleri söylemekle, bütün söz ve davranışlarında rahmet ve merhameti prensip edineceğini ilân etmiş olur.

Yapmaya koyulduğu hayırlı ve anlamlı işe güç yetirebilmesi için gerekli olan takati, Kâdir-i Mutlak olan Rabbinden niyaz eder. Kendisinin her an O'nun yardımına muhtaç olduğunu itiraf eder. Bu samimi ve derin kulluk bilinci sebebiyle de merhametlilerin en merhametlisinin yardımını celp eder.[14]

Besmelenin müminler için önemini anlatan bir hadisinde Allah Resûlü şöyle buyurur:

---

[2] İbn Mâce, Nikâh, 19.

كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لاَ يُبْدَأُ فِيهِ بِبِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ أَقْطَعُ

"Bismillâhirrahmânirrahîm ile başlanmayan her anlamlı iş, bereketsiz ve sonuçsuzdur."[3] Hadisten anlaşıldığına göre, anlamlı her işin ve sözün başlangıcında Yüce Allah'ın hatırlanması, o işin mânevî değerinin ve bereketinin artmasına, ayrıca hayırlı ve güzel şekilde neticelenmesine vesile olur. Besmelenin okunmadığı işler ise, bereketten mahrum ve güzel sonuçlardan uzak olur. Şu hâlde besmele, her hayrın anahtarıdır.

Besmele ile Başlanılacak İşler:

Besmelenin hangi tür söz, hareket ve işlerde okunacağını öğrenebilmek için, hadislerde yer alan *"zî bâl"*terkibi büyük önem arz eder. Buna göre anlamlı, önemli, bilinçli ve meşru bütün işler, başlangıcında besmele çekilmesi gereken işlerdendir. Yemek yemekten konuşmaya, abdest almaktan namaz kılmaya, hayvan kesmekten Allah yolunda savaşa gitmeye kadar anlamlı her davranış, bu hadisin kapsamındadır. Diğer yandan suç ve günah sınıfına giren söz ve eylemlerden önce besmele çekilmesi ise, uygun ve doğru bir davranış değildir.

Müslümanlara her vesileyle besmelenin önemini hatırlatan Allah Resûlü, bizzat kendisi de tüm işlerinde besmele okurdu. Meselâ, yemek yiyeceği zaman besmele çeker, insanlara da böyle yapmalarını tavsiye ederdi:

إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ طَعَامًا فَلْيَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ فَإِنْ نَسِىَ فِى أَوَّلِهِ فَلْيَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ فِى أَوَّلِهِ وَآخِرِهِ

"Biriniz yemek yiyeceği zaman 'Bismillâh' (Allah'ın adıyla) desin. Eğer yemeğin başında besmele çekmeyi unutursa, 'Bismillâhi fî evvelihî ve âhirihî (Başında da sonunda da Allah'ın adıyla)' desin."[4]

Yemeğin öncesinde besmele çekilmesi yemeğin bereketlenmesi ve yiyenlerin doyması açısından önemlidir. Hz. Âişe'nin anlattığına göre, bir gün Peygamberimiz, ashâbından altı kişi ile birlikte yemek yiyordu. Derken bir köylü Arap yanlarına geldi ve yemeği iki lokmada yiyip bitirdi. Bunun üzerine Allah Resûlü şöyle buyurdu:

أَمَا إِنَّهُ لَوْ سَمَّى لَكَفَاكُمْ

"Şayet bu kimse besmele çekmiş olsaydı, bu yemek hepinize yetecekti."[5]

Başka bir defasında, yemek yedikleri halde doymadıklarını söyleyen kimselere Resûl-i Ekrem şu tavsiyede bulunmuştur:

فَاجْتَمِعُوا عَلَى طَعَامِكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ يُبَارَكْ لَكُمْ فِيهِ

"Yemeği topluca yiyin ve başlarken Allah'ın adını anın ki, bereketli olsun."[6]

---

[3] Süyûtî, el-Fethü'l-kebîr, II, 303.
[4] Tirmizî, Et'ıme, 47.
[5] Tirmizî, Et'ıme, 47.
[6] Ebû Dâvûd, Et'ıme, 14.

Besmele'nin Şeytandan Koruması:

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

إِذَا دَخَلَ الرَّجُلُ بَيْتَهُ فَذَكَرَ اللَّهَ عِنْدَ دُخُولِهِ وَعِنْدَ طَعَامِهِ قَالَ الشَّيْطَانُ لاَ مَبِيتَ لَكُمْ وَلاَ عَشَاءَ وَإِذَا دَخَلَ فَلَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ عِنْدَ دُخُولِهِ قَالَ الشَّيْطَانُ أَدْرَكْتُمُ الْمَبِيتَ فَإِذَا لَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ عِنْدَ طَعَامِهِ قَالَ أَدْرَكْتُمُ الْمَبِيتَ وَالْعَشَاءَ

"Bir kimse evine girerken ve yemek yerken besmele çekerse, şeytan (arkadaşlarına), 'Burada sizin için geceleme (imkânı da) yok, akşam yemeği de yok.' der. Eğer o kimse evine girerken besmele çekmeden girerse şeytan (arkadaşlarına), 'Burada geceleme (imkânınız) var.' der. Bir de besmele çekmeden yemek yerse, şeytan o zaman (arkadaşlarına) 'Geceleme ve akşam yemeği (yeme imkânı)na kavuştunuz.' der."[7]

Sahâbeden Câbir b. Abdullah, Allah Resûlü'nün, kendisine şöyle tavsiyede bulunduğunu nakleder:

أَغْلِقْ بَابَكَ وَاذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لاَ يَفْتَحُ بَابًا مُغْلَقًا وَأَطْفِ مِصْبَاحَكَ وَاذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ وَخَمِّرْ إِنَاءَكَ وَلَوْ بِعُودٍ تَعْرُضُهُ عَلَيْهِ وَاذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ وَأَوْكِ سِقَاءَكَ وَاذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ

"(Evine girdiğin zaman) besmele çekerek kapını kapa. Çünkü şeytan (besmeleyle) kapanan bir kapıyı açamaz. Besmele çekerek lambanı söndür. Besmele çekerek, (enine koyacağın) bir tahta parçası ile de olsa kabını(n ağzını) ört. Yine besmele çekerek su kabını(n ağzını da) ört."[8]

Peygamberimizin Hayatında Besmele:

Resûl-i Ekrem'in hayatında besmelenin son derece geniş bir kullanım alanı vardı. Allah Resûlü evden çıkarken,[24] mescide girdiği ve mescitten çıktığı zaman besmele ile dua okurdu.[25] Abdest alınacağı zaman besmele çekilmesini sıkı sıkıya tembih eder,[26] namazda besmele çekmeyi de ihmal etmezdi.[27]

Bineğine binmek için ayağını üzengiye basınca, *"Bismillâh"* der, bineğin sırtına yerleşince de:

...سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ * وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ

"Bunu bizim hizmetimize veren Allah'ı tesbih ve takdis ederiz, yoksa biz bunlara güç yetiremezdik"[9] âyetini okur "Şüphesiz biz Rabbimize döneceğiz" şeklinde dua ederdi.[10]

Peygamber Efendimiz yatağına yatarken:

اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَحْيَا وَبِاسْمِكَ أَمُوتُ

---

7 Ebû Dâvûd, Et'ıme, 15.
8 Ebû Dâvûd, Eşribe, 22.
9 Zuhruf, 43/13.
10 Ebû Dâvûd, Cihâd, 74.

“*Allah’ım! Senin isminle yaşar, senin isminle ölürüm.*” diye besmeleyle yatağına yatar; kalktığında da:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ

“Canlarımızı aldıktan sonra bizi dirilten Allah’a hamdolsun; diriltmek yalnız ona mahsustur.” diye hamdeleyle dua ederdi.[11]

Kurban keserken, *“Bismillâhi Allâhuekber”* der,[31] cenazeyi kabre koyarken, *“Bismillâhi ve alâ milleti Resûlillâh [(Seni) Allah’ın adıyla ve Resûlullah’ın dini üzere (kabre koyuyoruz).]”* [32] buyururdu.

Savaşa çıkarken ashâbına, *“Allah yolunda Allah’ın adı (bismillâh) ile gazâ edin!”* [33] buyururdu. Sıtma ve her türlü sancı veren hastalıklara karşı ashâbına besmele ve istiâze ile dua etmeyi[34] öğretirdi.[35] Tuvalete girmeden önce *“Bismillâh”* demeyi tavsiye ederdi.[36] Kendilerinin ve doğacak çocuklarının selâmeti için evli çiftlere cinsel ilişkiden önce besmele çekmelerini öğütleyen yine o idi.[37]

<u>Besmele’nin Fıkhi Yönü:</u>

Böylesi durumlarda besmele çekmek, sevaba ve Allah’ın rızasına vesile olan faziletli ve müstehap bir davranıştır. Ancak bazı durumlarda besmele, zorunluluk belirten farz hükmünü alır. Meselâ, eti helâl olan hayvanların kesiminden önce[12] ve eğitilmiş av hayvanlarını ava gönderirken[13] besmele çekmek farzdır.

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ ...

يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا أُحِلَّ لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللّٰهُ فَكُلُوا مِمَّا اَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ

Maide, 5/4: Kendileri için nelerin helâl kılındığını sana soruyorlar; de ki: Bütün iyi ve temiz şeyler size helâl kılınmıştır. Allah'ın size öğrettiğinden öğretip avcı hale getirdiğiniz hayvanların sizin için yakaladıklarından da yiyin ve üzerine Allah'ın adını anın (besmele çekin). Allah'tan korkun. Allah'ın hesabı pek çabuktur.

<u>Kültür ve Geleneğimizde Besmele:</u>

İslâm tarihi boyunca Müslümanların kültür ve medeniyetlerini besmeleyle yoğurması ne kadar da heyecan vericidir! Bütün Müslümanların sofrasında eller yemeğe besmeleyle uzanır. Yemekler onun bereketiyle bollaşır. Gece onunla yatılır, güne onunla başlanır. Evden onunla çıkılır, eve onunla girilir. Vasıtaya onunla binilir. Hayırlı ve anlamlı işlere onunla başlanır. İbadetler onunla eda edilir. Duaya eller onunla kaldırılır. Bütün hatipler sözlerine, bütün yazarlar kitaplarına onunla başlar. Camilerin en müstesna yerlerini o süsler. Hat sanatının şaheserlerinde yine o vardır. Şiirlerin, nesirlerin, bütün edebiyatın vazgeçilmezi odur. Hastalar onunla şifa bulur. Konuşmaya başlayan çocuklara ilk o öğretilir. Kısacası o, her hayrın anahtarıdır.

---

[11] Müslim, Zikir, 59.
[12] En’âm, 6/121.
[13] Maide, 5/4.

Mevlid-i Şerif'in müellifi Merhum Süleyman Çelebi ne kadar da veciz ifade etmiştir:

Allah adın zikredelim evvelâ / Vâcib oldur cümle işte her kula
Allah adın her kim ol evvel ana / Her işi âsan eder Allah ona
Allah adı olsa her işin önü / Hergiz ebter olmaya ânın sonu
Her nefeste Allah adın de müdâm / Allah adıyla olur her iş tamam.